

Kohustuslikus korras või vabal tahtel lepituse?

Maria Pihlak

Advokaadibüroo SORAINEN jurist

1. Sissejuhatus

21.05.2008. aastal jõustus Euroopa Liidus direktiiv vahendusmenetluse teatavate aspektide kohta tsiviil- ja kaubandusajades.¹ Liikmesriikidel oli aega direktiiv üle võtta kuni 21.05.2011. Direktiiviga soovitakse hõlbustada alternatiivsete vaidluste lahendamise menetluste² kättesaadavust ja edendada vaidluste rahumeelset lahendamist, soodustades vahendusmenetluse kasutamist ning tagades tasakaalu vahendus- ja kohtumenetluste vahel. Eesti võttis direktiivi üle 1. jaanuaril 2010. aastal seoses lepitusseaduse (edaspidi *LepS*) jõustumisega.³

Olenemata direktiivi jõustumisest juba aastal 2008 ning mitmete Euroopa Liidu liikmesriikide pikaajalisest kogemusest lepitusmenetluse kasutamisega, on lepitusmenetlus Euroopa Liidus praegu siiski veel nišitegevus.⁴ Seetõttu on õigusteoorias tehtud ettepanek võtta kasutusele *tasakaalu sihtnumber* (*balanced relationship target number*), mille eesmärk oleks muuta lepitusmenetlust teatud sorti vaidluste puhul kindla protsendi ulatuses kohustuslikuks kohtueelseks menetluseks.⁵

Arvestades, et lepitusmenetluse aluspõhimõtteks on poolte vabast tahtest tulenev soov lepituses osaleda, kõlab lepituse kohustuslikkus oksüümoronina. Euroopa Liidus laieneva hoiaku paremaks mõistmiseks tuleks seega korrata üle lepituse eesmärgid, olemus ja juurutamise viisid. Käesoleva artikli eesmärgiks ei ole teha seadusandjale ettepanekuid Eestis kehtiva lepitusmenetlust puudutavate seadusaktide muutmiseks. Artikli põhirõhk on kohustusliku lepitusmenetluse põhimõtete selgitamisel.

2. Lepitusmenetluse erinevus kohtumenetlusest

Vahendusmenetluse ehk lepitamisega⁶ on direktiivi artikli 3 punkti a järgi tegemist siis, kui vaidluse kaks või enam poolt püüavad vabatahtlikkuse alusel vahendaja abil ise oma vaidluse lahendamises

¹ ELT L 136, 24.05.2008, lk 3–8.

² Alternatiivsete vaidluste lahendamise menetluste ehk ADR kohta loe lähemalt I. Nurmela, P.-M. Põldvere, Vaidluste efektiivne kohtuväline lahendamine. – *Juridica I*/2014, lk 3–16.

³ RT I 2009, 59, 385, 01.01.2010.

⁴ S. White. Directive 2008/52 on certain aspects of mediation in civil and commercial matters: a new culture of access to justice?. – *Arbitration* 2013, 79(1), lk 52.

⁵ Protsent esindaks minimaalset arvu vaidlustest, mille puhul peaks proovima lepitusmenetlust, saavutamaks tasakaalu kohtus menetletavate vaidlustega. Vt lähemalt G. De Palo. M. B. Trevor. *EU Mediation Law and Practice*. Oxford University Press, 2012, lk 8; Study: “Rebooting” the Mediation Directive: Assessing the Limited Impact of Its Implementation and Proposing Measures to Increase the Number of Mediations in the EU – European Parliament: Directorate General for Internal Policies, Policy Department C: Citizens’ Rights and Constitutional Affairs. Arvutivõrgus:

[http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/etudes/join/2014/493042/IPOL-IURI_ET\(2014\)493042_EN.pdf](http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/etudes/join/2014/493042/IPOL-IURI_ET(2014)493042_EN.pdf) (12.10.2014).

⁶ Vahendusmenetluse all mõistetakse õigusteoorias olukorda, kus pooli toetab vaidlusele lahenduse leidmisel kolmas neutraalne isik, kellel puudub pädevus poolte tegevusse aktiivselt sekkuda: ta ei avalda pooltele mingil

kokkuleppele jõuda. Samasugune definitsioon on ka Eesti lepitusseaduses, mille § 1 lõike 2 järgi on lepitusmenetlus poolte vabatahtlikkusel põhinev tegevus, mille käigus lepitaja toetab lepitusosaliste suhtlust eesmärgiga aidata neil leida vaidlusküsimusele lahendus. Austria lepitusseaduse (*Zivilrechts-Mediations-Gesetz* – edaspidi ka *ZivMediatG*)⁷ § 1 lõike 1 järgi on lepitus poolte vaba tahte alusel läbiviidav tegevus, kus vastava erialase väljaõppega erapooletu vahendaja (lepitaja), kasutades tunnustatud meetodeid, aitab süstemaatiliselt kaasa pooltevahelisele suhtlusele eesmärgiga aidata leida pooltel endil vaidlusele lahendus. Saksamaal 21.07.2012 jõustunud lepitusseaduse (*MediationsG*)⁸ § 1 lõige 1 defineerib lepitust kui konfidentsiaalset ja struktureeritud menetlust, kus pooled püüavad lahendada vaidluse vabal tahtel ja omal initsiatiivil saavutatud kokkuleppega ühe või mitme lepitaja kaasabil. Eeltoodud definitsioonide põhjal võib lepitusmenetlust iseloomustada kolme samal ajal esineva tingimusega:

- 1) lepitus toimub poolte vaba tahte alusel;
- 2) pooli abistab probleemile lahenduse leidmisel erapooletu lepitaja;
- 3) saavutatav lepituskokkulepe on poolte endi läbiräägitud ja eelistatud lahendus vaidlusele.

Vahendusmenetluse direktiivi preambuli punkti 5 järgi on direktiivi vastuvõtmise eesmärk tagada tõhusa õiguskaitse kättesaadavus. Tegemist on praktilise eesmärgiga, sest kohtutesse esitatavate kaebuste arv on aasta-aastalt suurenenud, menetluse aeg venib ja sellega seoses kasvavad kõigi poolte kulud.⁹ Kohtumenetluse efektiivsuse kahjuks räägib ka asjaolu, et nii materiaal- kui menetlusõigust sisaldavaid õigusakte on Mandri-Euroopa õigustraditsiooni järgivates riikides palju ning nendes orienteerumine keeruline.¹⁰

Vahendusmenetluse direktiivi preambuli punktist 6 võib tuletada vähemalt neli põhjust, miks eelistada lepitusmenetlust kohtumenetlusele. Need põhjused on järgmised: lepitusmenetlus on odavam, kiirem, paindlikum ja pakub kokkuleppe täitmise kohta suuremat kindlustunnet.

Lepitusmenetluse ajasäästlikkus ja kulude kokkuhoid väljenduvad selles, et harilikult kulub lepituskokkuleppe saavutamiseks vähem aega kui kohtulahendi saamiseks. Eestis populaarsust koguv kindlustuslepitus võttis kindlustuse lepitusorganis aega 2013. aastal keskmiselt 65 päeva. Kõige kiiremini saavutati kokkulepe 7 päevaga.¹¹ Võrdluseks võib siinkohal tuua 2013. aastal

---

moel survet, ta ei langeta otsust ega ürita pooli omapoolsete lahendusvariantide õigsuses veenda. Lepituse korral on menetluses osaleval kolmandal neutraalsel isikul pädevus esitada pooltele heakskiitmiseks ja vastuvõtmiseks omapoolne konflikti lahenduskäik. Praktikas on raske eristada, kas läbiviidud menetlus oli puhas vahendusmenetlus või lepitamine. Hea lepitamine sisaldab endas alati ka poolte vahendamist, kuid vahendaja sekkumise aste sõltub tema poolt valitud tehnika kasutamisest. Seetõttu on vahendamine ja lepitamine omavahel tugevalt seotud ning LepS-i ja käesoleva artikli kontekstis tähistatakse mõlemat tegevust koondnimetusega "lepitamine".

⁷ Bundesgesetz über Mediation in Zivilrechtssachen. – BGBl I Nr 23/2003.

⁸ Gesetz zur Förderung der Mediation und anderer Verfahren der außergerichtlichen Konfliktbeilegung. – BGBl. I, 2012, S. 1577.

⁹ R. Drummond. Court-Annexed Mediation in England: Foundations for an independent and enduring partnership. 2005. Arvutivõrgus: http://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=962122 (12.10.2014), lk 1.

¹⁰ Green paper on alternative dispute resolution, lk 7.

¹¹ Kindlustuse lepitusorgani 2013. aasta aruanne. Arvutivõrgus: http://eksl.ee/images/files/Lepitusorgan_aruanne_20134.pdf (12.10.2014).

lahendatud tsiviilasjade keskmise menetlusaja esimese astme kohtutes, milleks oli 168 päeva. Apellatsioonimenetluses kulus ringkonnakohtutel tsiviilasja lahendamisele keskketlābi 166 päeva.¹²

Teine oluline põhjus, miks lepitust eelistatakse kohtumenetlusele, on kulude kokkuhoid. Näiteks maksavad kohtumenetluse pooled tavaliselt advokaadile tunnitasu nii menetluse eel oma probleemi tutvustades kui ka hiljem õigusabi eest kohtumenetluses toimingute sooritamise eest. Lepitusmenetluses maksavad vaidluse pooled (tavaliselt ühiselt) probleemi tutvustamisel ja kokkuleppe väljatöötamisel osalemise eest,¹³ mis ei nõua ressursikulukat menetlusdokumentide ega tõendite esitamist. Lepitaja tasu on üldjuhul poolte kokkuleppe küsimus, kuid esineb ka vaidlusi, mille puhul selleks on fikseeritud summa. Euroopa Parlamendi 2011. aasta lepitusmenetluse kulude raportis kajastuvad andmed näitavad, et keskmise piiriülese vaidluse kohtumenetlus maksab kokku 10 449 eurot, samal ajal on sellise vaidluse lepitamise hind on kõigest 2 490 eurot.¹⁴

Lisaks on lepitusmenetlus paindlik, sest eeldab poolte aktiivset osavõttu probleemile lahenduse leidmisel. Lepitajal puudub õigus esitada pooltele omapoolne siduv otsus kokkuleppe osas, küll aga võib ta esitada pooltele ettepanekuid vaidluse konstruktiivseks lahendamiseks. Lepitusmenetluses on võimalik võtta arvesse kõiki poolte jaoks olulisi asjaolusid ja anda neile selline kaal, mida pooled ise heaks arvavad. See omakorda tähendab, et pooltel on võimalik vältida vaidlust õigusnormide üle ja arvestada kokkuleppe saavutamisel elulisemaid asjaolusid (näiteks ärihuve, millest tulenevalt on poole jaoks olulisem ärisuhete jätkamine kui vastaspoolelt lepingu rikkumisega tekitatud kahju sissenõudmine).

Kuna poolte endi aktiivne roll lepitusmenetluses on peamine tegur, millest oleneb lepituskokkuleppe saavutamine, usutakse, et pooltel on selle vabatahtliku täitmise vastu suurem huvi kui kohtuotsuse vabatahtliku täitmise vastu. Nimetatud arvamust toetavad ka mitmed uuringud.¹⁵ On loomulik, et olles teinud vastastikku järeleandmisi ja saavutanud mõlemale poolele kasuliku kokkuleppe, soovetakse sellest ka kinni pidada. Kohtumenetluse puhul on seevastu üks pooltest kaotaja, teine võitja rollis, mistõttu konfliktsituatsioon kestab ja motivatsioon oma kohustusi täita on väiksem.

---

¹² 2013. a koondandmed – arvestuslik keskmine menetlusaeg, 2013. aasta jooksul saabunud kohtuasjad ning 2013. aasta jooksul lahendatud kohtuasjad. Arvutivõrgus:

http://www.kohus.ee/sites/www.kohus.ee/files/elfinder/dokumendid/i_ia_ii_astme_kohtute_menetlusstatistika_2013.a_koondandmed.pdf (12.10.2014).

¹³ J. Erne. Vahendusmenetlus tsiviilvaidluste kohtuvälise lahendamise võimalusena. – Juridica VII/2003, lk 488.

¹⁴ G. De Palo, A. Feasley, F. Orecchini. Quantifying the cost of not using mediation – a data analysis. European Parliament, Directorate-General for Internal Policies, Policy Department C: Citizens' Rights and Constitutional Affairs, 2011, lk 4. Arvutivõrgus:

<http://www.europarl.europa.eu/document/activities/cont/201105/20110518ATT19592/20110518ATT19592EN.pdf> (12.10.2014).

¹⁵ Vt C. A. McEwen. R. J. Maiman. Small Claims Mediation in Maine: an Empirical Assessment. – Maine Law Review, 33, 1981, lk 237; C. A. McEwen. R. J. Maiman. Mediation in Small Claims Court: Achieving Compliance Through Consent. – Law & Society Review, 18, 1984, lk 11; N. Vidmar. Assessing the Effects of Case Characteristics and Settlement Forum on Dispute Outcomes and Compliance. – Law & Society Review, 21, 1987, lk 155.

3. Lepitusse kohustuslikus korras või vabatahtlikult?

Lepitusmenetlus põhineb printsiibil lahendada poolte vabatahtlik vaidlus kokkuleppe korras. Seega peaks juba ainuüksi viide kohustuslikule lepitusele olema vastuolus lepituse aluspõhimõtetega.¹⁶ Samas praktiseeritakse kohustuslikku lepitust erisugustes vormides üle Euroopa Liidu. Eelkõige seisneb lepituse kohustuslikkus sellisel juhul poolte kohustuses kaaluda võimalust lepitusmenetlust proovida. Kohustuslik lepitusmenetlus ei tähenda, et pooled peavad igal juhul lepitusmenetluse läbima ja kokkuleppe saavutama.¹⁷ Nii nagu vabatahtliku lepituse puhul säilib ka kohustusliku lepituse korral pooltel õigus igal hetkel lepitusmenetlus lõpetada ja vaidluse lahendamiseks kohtu poole pöörduda.

Võimalusi kohustusliku lepitusmenetluse juurutamiseks on kaks: seadusega ettenähtud vaidluste kohustuslik lepitamine enne kohtumenetluse algatamist ja kohtuniku diskretsiooni alusel poolte lepitaja juurde suunamine. Professor Frank Sander nimetab neid kahte võimalust vastavalt *kateooriliseks* ja *diskretsiooniliseks lepitusmenetluseks*.¹⁸

3.1. Kateooriline lepitusmenetlus

Kateoorilise lepitusmenetlusega on tegemist juhul, kui seadusandja on teatud tüüpi vaidluste lahendamiseks ette näinud kohustuslikus korras lepitusmenetluse läbimise tingimuse enne hagi esitamist kohtusse.¹⁹ Kateoorilise lepitusmenetluse suurim puudus seisneb selles, et lepitusse saatmisel ei võeta arvesse iga vaidluse eripära ega selle lepituses lahenumise tõenäosust. Kõik seaduses ettenähtud konkreetset tüüpi vaidlused saadetakse lepitusse ilma eranditeta. Juhul kui pooled vabatahtlikult vaidluse lahendamist lepituses ei proovi ja suunduvad menetluse algatamiseks kohtu poole, keeldub kohus hagi menetluse võtmisest seni, kuni ei esitata tõendit selle kohta, et lepitust on proovitud. Lepituse proovimine võib seejuures tähendada nii teabekoosolekul osalemist, kohtu poolt korraldatud lepitusistungil osalemist kui ka pelgalt lepitajaga kohtumist. Seetõttu on leitud, et kateooriline lepitusmenetlus ei riku lepitusmenetluse kui vabatahtlikul tegevusel põhineva vaidluste lahendamise meetodi aluspõhimõtet, sest pooltel säilib kontroll ja valikuvabadus selle üle, kas ja kuidas lepitusega pärast esimest kohtumist jätkata.

Kateoorilise lepitusmenetluse juurutamise legitiimsusele Euroopa Liidus viitab ka vahendusdirektiiv, mille artikli 5 lõike 2 järgi ei piira direktiiv riigisiseste õigusaktide sätteid, mille alusel on vahendusmenetluse kasutamine kas enne kohtumenetlust või selle ajal kohustuslik. Ka lepitusseaduse § 1 lõike 4 järgi on lepitusmenetlus seaduses sätestatud juhul kohustuslik kohtueelne menetlus.

Kateoorilist lepitusmenetlust kasutatakse praktikas nii üksikute spetsiifiliste vaidluste korral (enamik EL-i riike) kui ka valdava osa tsiviilvaidluste puhul. Praegu on Eesti tsiviilõiguses ainukeseks kohustuslikku lepitusmenetlust rakendavaks sätteks TsMS § 563, mille järgi toimub vanema ja lapse

¹⁶ D. Quec. Mandatory Mediation: an Oxymoron? Examining the Feasibility of Implementing a Court-Mandated Mediation Program. – *Cardozo Journal of Conflict Resolution* 11, 2010, lk 481.

¹⁷ S. G. Bullock. L. R. Gallagher. Surveying the State of the Mediative Art: A Guide to Institutionalizing Mediation in Louisiana. – *Louisiana Law Review*, 57, 1997, lk 887.

¹⁸ Sander. Allen. Hensler 1996, lk 885; Sander 2007, lk 16.

¹⁹ M. Hanks. Perspectives on Mandatory Mediation. – *University of New South Wales Law Journal*, 35(3), 2012, lk 930.

suhtlemist korraldava jõustunud kohtumääruse rikkumise korral rikkumise kõrvaldamiseks vanema avalduse alusel kohtus lepitusmenetlus. TsMS § 563 lõikest 7 tulenevalt on vanem enne lapsega suhtlemist korraldava kohtumääruse sundtäitmise taotlemist kohustatud läbima lepitusmenetluse.

Teised näited spetsiifilistest vaidlustest, mille puhul kohaldatakse kategoorilist lepitusmenetlust, hõlmavad au- ja väarikuse- ning väiksemaid varalise nõude vaidlusi (Saksamaal), teatud töö- ja naabusvaidlusi (Saksamaal ja Austrias) ning üürivaidlusi (Austrias). Tegemist on vaidlustega, mis ei puuduta suuri varalisi nõudeid, mille puhul poolte emotsioonid mängivad olulist rolli ning mida esineb tsiviilkohtutes suhteliselt sagedasti.

Euroopa Liidus on kõige radikaalsemalt kategoorilist lepitusmenetlust juurutatud Itaalias. Esimene kohustuslikku lepitust viljelev seadus võeti Itaalias vastu juba 1998. aastal. Esialgu määrati kohustuslikku lepitusse kõik vaidlused, mis puudutasid tarbijaid, all-üürnikke ja töösuhteid.²⁰ 2010. aastal jõustus Itaalias dekreet nr 28 (2010),²¹ millega seoses muutus kohustuslikuks kinnisvara, kindlustust, pangandust, vara jagamist, pärimist, perekonnaõigust, üüri- ja rendiõigust, meditsiiniõigust, au- ja väarikust ning mõningaid lepinguvälise kahju tekitamise situatsioone puudutavate vaidluste kohtueelne lepitamine. Arvestades nimetatud vaidluste statistilist osakaalu tsiviilkohtumenetluses lahendatavate vaidluste hulgas, võib järeldada, et tegemist oli lepitusmenetluse kohustuslikuks muutmisega valdava osa tsiviilvaidluste puhul.²²

3.2. Diskretsiooniline lepitusmenetlus

Vastupidi kategoorilisele lepitusmenetlusele võimaldab diskretsiooniline lepitusmenetlus arvestada vaidluse eripära ja poolte hoiakuga kohtuvälise kompromissi leidmise vastu. Diskretsiooniline lepitusmenetlus toimub juhul, kui seadusega on kohtule antud võimalus suunata pooled lepitaja juurde, kes selgitab neile lepitusmenetluse protseduurilisi reegleid, eesmärki ja tagajärgi. Statistiliselt on tõestatud, et kohtu kaalutusõigusel põhinevat kohustuslikku lepitamist viljeldakse sagedamini kui kategoorilist lepitusmenetlust.²³

Diskretsioonilise lepitusmenetluse võimaluse juurutamine kajastub ka vahendusdirektiivis. Direktiivi artikli 5 lõikes 1 nimetatud viisid diskretsioonilise lepitusmenetluse kasutamiseks viitavad kahele meetmele, mida on võimalik rakendada diskretsioonilise lepitusmenetluse efektiivsemaks muutmisel. Esiteks võib kohus kohustada pooli lepitaja juurde pöörduma. Teiseks võib kohus nõuda pooltelt lepitusmenetlust puudutaval teabeüritusel osalemist.²⁴ Teabeüritus võib toimuda lepitaja juures teabekoosoleku vormis või kohtus lepitusistungi kaudu. Mõlemat meetet kasutatakse selleks,

²⁰ G. De Palo. L. Cominelli. Mediation in Italy – Waiting for the Big Bang? – N. Alexander. Global Trends in Mediation. Kluwer Law International, 2. trükk, 2006, lk 259-260.

²¹ Decreto Legislativo, 04.03.2010. Nr 28. Kätesaadav Itaalia seaduste elektroonilises andmebaasis Normattiva. Arvutivõrgus: <http://www.normattiva.it/> (04.05.2013).

²² Kohe pärast dekreedid vastuvõtmist esitati Itaalia kohtutesse kaebusi seoses dekreedid põhiseaduspärasusega. 2012. aasta oktoobris tunnistas Itaalia konstitutsioonikohus dekreedid põhiseadusega vastuolus olevaks, kuid seda põhjusel, et valitsusel puudus pädevus dekreedid vastuvõtmiseks. Vt N. 272 Sentenza 24 ottobre-6 dicembre 2012. – GU n 49, 12.12.2012.

²³ Sander. Allen. Hensler 1996, lk 885; De Palo. Trevor, 2012.

²⁴ Kohtuniku diskretsioonil põhinevat kohustuslikku teabeüritusel osalemise meetet kohaldatakse Euroopa Liidu liikmesriikidest näiteks Saksamaal, kus see toimub lepitusistungi vormis kohtuniku eestvedamisel. Zivilprozessordnung in der Fassung der Bekanntmachung, 05.12.2005. BGBl I S. 3202, 2006 I S. 431; 2007 I S. 1781, § 278 lg-d 1-6.

et kohtuniku soovitusel pooltele lepituse kaalumiseks õiguspraktikas ka tegelikult mõju oleks (st et pooled omaksid enne lepitusmenetluse proovimise üle otsustamist teavet ja arusaama lepituse olemusest, eesmärkidest ja tagajärgedest).

Leidub veel teisigi meetmeid, mille kaudu proovitakse tagada, et pooltel tekiks tahe lepitusmenetlust vaidluse lahendamiseks kaaluda. Näiteks kindlustamaks, et lepitusmenetluse teabeüritus ei oleks kasutult raisatud aeg ja et pooled lepitusmenetluse võimalikku kasulikkust ka tegelikult mõistaksid, nõutakse mõningates riikides, et pooled põhjendaksid oma otsust lepitusmenetlusest loobuda. Lisaks on diskretsioonilise lepitusmenetluse efektiivsel juurutamisel kasutusel ka meede, mis võimaldab kohtul trahvida poolt, kes keeldub põhjendamatult lepitusmenetlusest.

Tsiviilkohtumenetluse seadustiku § 4 lõike 4 järgi peab kohus kogu menetluse ajal tegema kõik endast sõltuva, et asi või selle osa lahendataks kompromissiga või muul viisil poolte kokkuleppel, kui see on kohtu hinnangul mõistlik. Kohus võib selleks teha pooltele ettepaneku pöörduda lepitaja poole. Tsiviilkohtumenetluse seadustiku viidatud paragrahv annab ka selge aluse kohtuniku diskretsioonil põhineva kohustusliku lepitusmenetluse viljelemiseks, sätestades, et kui kohtu hinnangul on see kohtuasja asjaolusid ning senist menetluskäiku arvestades asja lahendamise huvides vajalik, võib ta kohustada pooli lepitusmenetluses osalema.

Eestiga sarnaselt, kuid samas mõnevõrra erine on kohtuniku diskretsioonil põhinev kohustuslik lepitusse suunamine reguleeritud Austria seadustes. Austria tsiviilkohtumenetluse seadustiku (*Zivilprozessordnung*)²⁵ § 204 järgi võib kohus menetluse igas etapis töötada selle nimel, et vaidlus saaks lahendatud sõbraliku kokkuleppega. Juhul kui see on sobilik, võib kohus informeerida pooli kohtuvälistest lepitamise võimalustest. Seega ei lasu kohtutel kohustust pooli lepitusse suunata, vaid see on kohtu enda diskretsiooni ja aktiivsuse küsimus, kui tähtsaks ta vaidluse kohtuvälist lahendamist peab. 2011. aastal kinnitas ka Austria Ülemkohus (*Oberste Gerichtshof*), et lepitust ei saa kohtu algatusel menetluseosalistele peale suruda.²⁶

Kohtu diskretsioonilise lepituse praktiseerimisel on Euroopas kõige eesrindlikumaks riigiks Inglismaa, kelle kaubanduskohtutes on suunatud pooli ADR-menetluse alates 1993. aastast. Samas puudub Inglismaal kategoorilist lepitusmenetlust viljelev seadus, mis nõuaks vaidluste kohustuslikku lepitamist enne kohtusse hagi esitamist.²⁷ 1999. aastal Lord Woolfi juhtimisel tehtud ulatuslike tsiviilõiguse reformide tulemusena jõustusid Inglismaa tsiviilkohtumenetluse seadustikus (*Civil Procedure Rules – CPR*)²⁸ sätted, mis julgustasid kohtunikke olema aktiivsed poolte lepitaja juurde suunamisel. CPR eeskirja punkti 1.4(2)(e) järgi peab kohus aitama aktiivselt kaasa vaidluse lahendamisele, mis hõlmab muu seas ka poolte julgustamist ja alternatiivsete lahendusmeetodite kasutamise võimaldamist. Eeskirja punkti 44.5(3)(a)(ii) järgi peab kohus võtma menetluskulude jagamisel arvesse poolte käitumist, sealhulgas poolte püüdeid vaidlust lahendada. Seega on kohtutel nii õigus pooli lepitama suunata kui ka kohustus kontrollida, kuidas pooled oma käitumisega on vaidluse lahendamist mõjutanud. Praegu on Inglismaal lepitusmenetluse puhul kasutusel järgmised põhimõtted:

²⁵ *Zivilprozessordnung*, 01.08.1895. – RGL. Nr. 118/1914 ... BGBl. I Nr. 21/2011.

²⁶ *Oberste Gerichtshof* 14.12.2011, 3 Ob 196/11m.

²⁷ A. Hildebrand. *The United Kingdom*. – De Palo. Trevor, 2012, lk 380.

²⁸ *The Civil Procedure Rules* 1998. – 1998 No. 3132(L.17), 26.04.1999.

- 1) kohtunik otsustab, millised vaidlused on lepituseks sobivad, ja teeb ettepaneku nende lepituse teel lahendamiseks;
- 2) pooled peavad oma otsust lepitamisest keelduda mõistlikult põhjendama;
- 3) lepitusest keeldumise korral võib kohus kohaldada keeldunud poole suhtes sanktsioone.²⁹

4. Kokkuvõte

Lepitusmenetluse kasutamise peamine eesmärk on tagada pooltele tõhusa õiguskaitse kättesaadavus. Ühtlasi aitaks lepituse laialdane kasutamine, et muuta kohtumenetlus efektiivsemaks. Arvestades vähest teadlikkust lepitusmenetluse olemusest, põhimõtetest ja tagajärgedest, võib olla lepituse osaline kohustuslik juurutamine kasulik kohtueelse menetlusena. Seejuures ei tähenda lepituse kohustuslikkus, et tegemist pole enam poolte vabal tahtel põhineva tegevusega. Lepitus saab kohustuslik olla ainult selles osas, mis puudutab kohustuslikku teabeüritusel osalemist lepitusmenetluse selgitustöö eesmärgil. Lepitusmenetluse algatamine ja selles osalemine kuuluvad jätkuvalt poolte kontrolli alla. Seega ei ole kohustuslik lepitusmenetlus *a priori* vastuolus vabatahtliku lepitusega. Kohustuslik lepitusmenetlus täiendab, kuid ei välista vabatahtlikku lepitusmenetlust, soodustades selles osalejate protsentuaalset kasvu ja vaidluste kohtuvälist lahendamist.

---

²⁹ Vt *Dunnett vs. Railtrack plc*, 22.02.2002. (2002) EWCA Civ 303, p 16; *Hurst vs. Leeming*, 09.05.2002. (2001) EWHC 1051 (Ch), p-d 16-24; *Leicester Circuits Ltd vs. Coates Brothers plc*, 05.03.2003. (2003) EWCA Civ 333, p 27-28; *Royal Bank of Canada Trust Corporation Ltd vs. Secretary of State for Defence*, 14.05.2003. (2003) EWHC 1841 (Ch), p 12; *Halsey v. Milton Keynes General NHS Trust*, 11.05.2004. (2004) EWCA Civ 579, p 16.